

Tussen technologie en democratie bij verkiezingen

Axel Arnbak

Op 1 februari kiest Iowa als eerste Amerikaanse staat een kandidaat voor de presidentsverkiezingen en lijkt het grootste verkiezingscircus ter wereld los te barsten. De onzichtbare realiteit is anders: al ruim tien jaar kopen en verzamelen Republikeinen en vooral Democraten iedere dag bergen data van alle Amerikanen om zo per persoon hun verkiezingsbeloftes af te stemmen en stemgedrag te manipuleren. Nederlandse politieke partijen laten ondertussen niets los over hun dataminingpraktijken. Of de regering valt of staat tot de verkiezingen in maart 2017, nu is het moment om de kwestie te ontleden en een brede maatschappelijke discussie te starten over het spanningsveld tussen technologie en democratie in verkiezingstijd.

De praktijk in de VS liegt er niet om. Beide partijen weten van alle 200 miljoen potentiële stemmers precies het financiële, medische en politieke wel en wee en kennen hun 'social graph' — de directe omgeving van families, vrienden en collega's. Deze gevoelige profielen vormen niet alleen de basis voor algemene partijprogramma's, maar ook voor 'microtargeting': het aanpassen van campagnebeloftes op individuele stemmers aan de hand van hun profielkenmerken. Bij online advertenties en huis-aan-huisbezoeken, een belangrijk wapen in de overwinningen van Obama, weten campagneteams exact aan wie zij een belofte moeten doen, of juist niet. Welke rijke, arme, gezonde, gehandicapte, blanke of zwarte Amerikaan zweeft op Obamacare, onderwijs of wapenbezit. Bij welke gezinnen buitenlandbeleid door een oorlogstrauma onbespreekbaar is.

Huisadres of IP-adres, de Amerikaanse kiezer ontkomt niet aan de politieke datamining-machine.

Rijke donoren van kandidaten betalen (of kopen) non-descripte bedrijven als CampaignGrid, Xaxis en NGP VAN om die databases te voeden. Kranten, verzekeraars en de National Rifle Association verkopen hun administratie aan politici. De bedragen zijn onbekend maar ongetwijfeld gigantisch. Geen wonder dat de Amerikaanse politiek zelf weinig voelt voor algemene privacyregelgeving.

Nederland kent wél een Wet bescherming persoonsgegevens die transparantie en toestemming in principe regelt. Desondanks zijn de big datapraktijken hier in nevelen gehuld. Campagneteams kijken al jaren likkebaardend naar hun big brothers in de VS. In 2012 benoemden alle partijen in de Volkskrant de privacyzorgen, maar gaf iedereen aan de ontwikkelingen te volgen. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 was Leeftbaar Rotterdam in NRC Handelsblad opvallend openhartig. De partij had de stad tot op straatniveau verdeeld, verkondigde overal een andere boodschap en won de verkiezingen. Andere partijen bleven stil, 'uit angst concurrentievoordeel te verliezen'.

Leeftbaar Rotterdam gebruikte openbare statistieken. Microtargeting in de VS is het andere uiterste. De Nederlandse realiteit anno 2017 zal vast in het midden liggen. Want de datahonger van

Politieke datamining is als wielrennen: je wilt de race door net iets meer doping dan je tegenstander

politieke partijen zal toenemen. Winnen of verliezen gaat om procentpunten. Politieke datamining is als wielrennen: je wilt de race met iets meer geheime geavanceerde doping dan je tegenstander. Houden Nederlandse politieke partijen daarom de kaken stijf op elkaar?

Hoog tijd voor een scherp debat. Het stemgeheim, vrijheid van vergadering, privacy en vrije meningsvorming zijn voor de hand liggende gevaren. Net zoals concentratie van de macht: vermogen van partijen kunnen meer investeren in datatools dan kleine oppositiepartijen. Cybercrime is ook reëel: in 2008 zijn de dataschatkisten van Obama en opponent McCain gehackt. Big data kan de democratische participatie ook bevorderen, waar het nieuwe stemmers naar de stembus trekt.

Kortom, hoe diep mag de politiek microtargeten? Transparantie, gedegen onderzoek naar de praktijk en strenge straffen bij overtreding van de algemene privacyregels zijn noodzakelijk. Die privacyregels voor bedrijven worden steeds strenger. Maar het gericht manipuleren van kiezers en de democratie is van een totaal andere orde dan datamining voor damesschoenen. Het is verdedigbaar om politieke dataverzameling en targeting van individuele kiezers, ook na persoonlijke toestemming, te verbieden. Ongeacht politieke kleur zouden politici zichzelf moeten onderwerpen aan nog strengere privacyregels om het stemgeheim en de democratie in de 21e eeuw te beschermen.

Axel Arnbak is advocaat bij De Brauw Blackstone & Westbroek en onderzoeker aan het Instituut voor Informatierecht (UvA). Reacties: @axelarnbak